

Lina Pliško

MJESNI GOVOR NOVE VASI – PRILOG POZNAVANJU ČAKAVSKIH IDIOMA POREŠTINE

dr. sc. Lina Pliško, Filozofski fakultet, Pula, izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'282(497.5 Nova Vas)

U članku je opisan mjesni govor porečke Nove Vasi na fonološkoj i morfonološkoj razini.

Analiza jezičnoga korpusa, prikupljenog terenskim istraživanjem, potvrdila je višeslojnu strukturiranost mjesnoga govora, karakterističnu za doseljeničke govore iz južnih provenijencija u Istri.

Ključne riječi: *Poreština, Nova Vas, jugozapadni istarski govori, štakavsko-čakavski dijalekt, fonologija, morfonologija*

Na istarskome su zemljovidu označena tri mjesta imenom Nova Vas. Dvije su Nove Vasi na zapadnoj obali Istre – jedna između Poreča i Višnjana, a druga¹ iznad rijeke

¹ Nova Vas (Villanova), blizu Brtonigle, nalazi se unutar granica sjeverozapadnoga istarskog dijalekta. (V. M. Hraste: *Ikavski govori sjeverozapadne Istre*, Filologija, 5, Zagreb, 1967., str. 61-74, dijalekatska karta na kraju članka). M. Hraste je u Novoj Vasi i okolnim mjestima, koja su u blizini buzetskoga područja, zabilježio utjecaj slovenskoga jezika što se zrcali u: "bezvučnom izgovoru zvučnih suglasnika na kraju riječi" (u Novoj Vasi: zit, snij), u izgovoru "glasa l na kraju riječi kao bilabijalno ʌ: kadi si beʌ (Martinčići) (...), krou (Nova Vas)", u uporabi upitno odnosno-zamjenice 'kaj' (= 'što') (u Materadi, Kaštelu blizu Martinčića te u Novoj Vasi). (V. Isto, str. 69–71).

Zanimljiva su Hrastina zapažanja o govoru u gradovima i selima sjeverozapadne Istre te o stanju ovoga čakavskog idioma šezdesetih godina 20. stoljeća: "U gradovima staro domaće stanovništvo govori samo talijanski. Doseljenici poslije rata govore hrvatskosrpski. U selima je drukčije. Ima sela u kojima svi stanovnici znaju i govore samo starim hrvatskim čakavskim govorom. Takvi su Martinčići i okolni zaseoci, Kaštelir, Karojba i Kaldir. U nekim selima govori se na ulici i u kući samo talijanski. Takva su mjesta: Materada, Juricani, Babići, Marija na Krasu, Nova Vas. U tim mjestima stariji ljudi znaju i govore između sebe hrvatski čakavski, ali sve rjeđe. Mlađe generacije ispod 40 godina u tim mjestima vrlo malo i slabo govore starim čakavskim dijalektom, nego se služe u kući i na javnim mjestima talijanskim jezikom (julijsko-mletačkim dijalektom). Još mlađe generacije do 20–25 godina nikako ne znaju stari čakavski govor. Oni govore štokavskim dijalektom koji čuju od učitelja u školi (...)." (Isto, str. 71–72).

Mirne, blizu Brtonigle. Treća je na istočnoj obali, na sjeveroistoku Čepičkoga polja, blizu Šušnjevice².

U ovome radu pozornost posvećujemo porečkoj Novoj Vasi.

Mjesni govor Nove Vasi u dijalektološkoj literaturi

Mjesni je govor porečke Nove Vasi, prema recentnim dijalekatskim kartama (M. Hraste, P. Šimunović, D. Brozović), smješten unutar granica jugozapadnoga istarskoga ili štakavsko-čakavskoga dijalekta³. U isti ga dijalekt smješta i dijalektološka literatura prve polovice 20. st.

Prema Ribarićevoj klasifikaciji⁴ pripada štokavsko-čakavskom *prelaznom dijalektu Slovinaca*, a prema klasifikaciji poljskoga dijalektologa M. Maćeckog⁵ – štokavskoj skupini govora vodnjanskoga tipa⁶.

J. Ribarić i M. Maćeki u svojim raspravama ne izdvajaju jezične osobitosti Nove Vasi. M. Hraste navodi jezične osobitosti susjednoga Višnjana, i to u sklopu istraživanja sjeverozapadnih istarskih govora⁷.

Metodologija istraživanja mjesnoga govora Nove Vasi

Terensko istraživanje mjesnoga govora Nove Vasi provedeno je u ožujku 2005. pomoću posebno koncipiranoga upitnika za istraživanje jugozapadnih istarskih govora. Upitnikom su provjeravane fonološke i morfonološke jezične osobitosti koje su u svojim radovima izdvojili J. Ribarić, M. Maćeki, M. Hraste i I. Lukežić. Iz snimljenoga oglada govora izvornoga govornika ekscerpirane su jezične osobitosti koje nisu bile provjeravane upitnikom (npr. odraz jata, akcenatski sustav). Moji su obavjesnici bili Milena Cvitan (rođ. 1984.) i Anton Cvitan (rođ. 1935.).

² Mjesni govor Šušnjevice, prema dijalekatskoj karti I. Lukežić, pripada ikavsko-ekavskom dijalektu, odnosno rubnome poddijalektu. (V. LUKEŽIĆ, 1.: *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990., dijalekatska karta u prilogu).

³ Hraste, M.: *Govori jugozapadne Istre*, JAZU, Zagreb, 1964., str. 37., Šimunović, P.: *Mozaik istarskih govora*, Istra, god. 23, br. 3–4, 1985., str. 72, Istarska naklada, Pula, D. Brozović: u *Jezič, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski (Čakavsko narječje)*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1988., str. 80–90, dijalekatska karta u prilogu.

⁴ J. Ribarić, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, Srpski dijalektološki zbornik 9, Beograd, 1940., str. 47.

⁵ M. Maćeki: *Przegląd słowiańskich gwar Istrii*, Polska akademija umjetności, Krakow, 1930., str. 103–104.

⁶ Zanimljivo je da je M. Maćeki u popisu dijalektoloških punktova spomenuo sve istarske Nove Vasi, a za porečku je naveo i podatak da su je osnovali Vlasi 1525. godine. (V. M. Maćeki: *Slavenski govori u Istri*, Hrvatsko filološko društvo Rijeka, 2002., str. 107.).

⁷ V. Hraste, M.: *Ikavski govori sjeverozapadne Istre*, str. 61–74.

1. Fonološke osobitosti

1.1. U mjesnom se govoru Nove Vasi realizira ikavski refleks /ě/ s rijetkim primjerima ekavskog.

Ikavski se refleks /ě/ dosljedno provodi u leksičkim morfemima: *dite, misto, cip, cipari, lito, vrime, drivena, cilo, živili, tribalo, povida* (glagolski pridjev *radni*, 2. l. jd. m. r.), *biži* (imperativ, 2. l. jd.), *cipilo, cipit, rizat* te u gramatičkim morfemima: D jd. *ženi*, L jd. u *boški*, L jd. u *borši*, L jd. u *hiži*, L jd. u *brenti*.

Ekavski je refleks /ě/ zabilježen u oblicima glagola *delati*: *delajuć, ste delali, za delat, delati, su delale* i imenici *delo* (ni bilo *delo*).

Za doseljeničke je jugozapadne istarske govore karakterističan dosljedan ikavski refleks /ě/. Takav refleks imaju i govori štokavskoga ikavskog dijalekta te govori južnoga čakavskog dijalekta.

1.2. Prozodija

Inventar sustava čine tri naglasaka: (ã), (â), (ã) i nenaglašena kračina (ã). Nenaglašena duljina (ã) nije zabilježena ni u jednom primjeru.

Kratkosilazni naglasak (ã) ostvaruje se:

- u početnom slogu u riječi: *bîla, jêdan, zêmľju, gûľljenja, mûčjenja, mòći, mǎlo, hmèti, drîvena, dèľale;*
- u središnjem slogu u riječi: *šeniće, tetòju, imǎli, zavîšenih, prikòlic, pomǎlo, siromahîji, pošjati, kampǎnji, z badîlon, bogaťji, ojačale, učinîlo;*
- u dočetnom slogu u riječi na zatvorenoj ultimi: *kolǎc, oprǎt, danǎs*. Na otvorenoj ultimi među zabilježenim je primjerima samo u primljenici: *renovǎ*.

Dugosilazni naglasak (â) ostvaruje se:

- u početnom slogu: *cîp, sumpor, dvâjset, brênton, vrîme, ľjûdi, lôz, têško, dôbro;*
- u središnjem slogu: *famêja, veživǎlo, kemikâľija, preživľavanje, dimbîne;*
- u dočetnom slogu: *siromâh, zemľjôn, unîh, imâ*.

Akut je u svim položajima prešao u dugosilazni naglasak, kao što potvrđuju nabrojani primjeri

Akut (ã) se javlja pri pomaku siline s kratkoga naglašenoga sloga:

a) na prednaglasnu duljinu, s otvorene ultime: *zîme* (< *zímè*), *cîle* (< *cîlè*), *vîna* (< *vînà*), *dîte* (< *dîtè*), *težǎka* (< *težǎkà*) te na prednaglasnu duljinu, sa zatvorene ulitime: *živit* (< *živît*).

b) na prednaglasnu kračinu (kanovačko duljenje)⁸: *tǎko* (< *takò*), *têga* (< *tegà*).

⁸ Kanovački akcenat u mjesnom govoru Nove Vasi potvrđuje i Mate Hraste. V. *O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj*, Filologija, sv. 1, Zagreb, 1957., str. 66.

Prema akcenatskom inventaru i distribuciji može se zaključiti da je današnji akcenatski sustav mjesnoga govora Nove Vasi noviji sustav s parcijalnim pomakom siline s otvorene ultime naglašene (â) na prednaglasnu kračinu i na prednaglasnu duljinu. Na novim se mjestima realizira uvijek (ā) akcent, pa je sustav, prema klasifikaciji M. Moguš⁹, *noviji troakcenatski*.

1.3. Praslavenska se suglasnička skupina */*dʲ/* i starohrvatska */dǝj/* u govoru Nove Vasi realizira trojako kao: */*dʲ/, /dǝj/ > /j/*: *tuji, tujina, grajani, glaji*; */*dʲ/, /dǝj/ > /ž/*: *mლაჟი, slajži, trži, mrž tin* te u primljenicama */*dʲ/, /dǝj/ > /dʹ/*: *and'ea, rod'enje, u D'ermaniju*. Takav je razvoj čest u govorima jugozapadne Istre.

1.4. Praslavenska se suglasnička skupina */*skʲ/* i starohrvatska */skǝj/* u čakavskom sustavu jotacijom ostvaruje kao */šč/*. M. Moguš¹⁰ čakavske govore s ovakvim rezultatom jotacije naziva šćakavskima.

Druga realizacija jotacije suglasničke skupine */*skʲ/* i starohrvatske */skǝj/* je */št/*. Prema M. Mogušu, taj se refleks razvio dvojako:

«1. od staroga skupa čt, npr. pošten (< počten), poštenje, poštovati, 2. od skupa st u posuđenicama, npr. štajon 'doba, sezona', štivati 'slagat', štorija 'pripovijest', štramac 'madrac', štuf 'prezasićen', štumak 'želudac' i dr.»¹¹

Govori u kojima je */št/* rezultat jotacije praslavenske suglasničke skupine */*skʲ/* i starohrvatske */skǝj/* u dijalektološkoj se literaturi nazivaju šćakavskima¹².

U mjesnom govoru Nove Vasi zabilježena su oba refleksa: */*skʲ/, /skǝj/ > /št/* u primjerima *ognjište, štucati, klišta, kopište, štipnuti* te */*skʲ/, /skǝj/ > /šč/* u prezentu glagola: 1. l. jd. *išćen, stišćen*; 3. l. jd. *išće, stišće*.

U ovom idiomu prevladava odraz */št/*, stoga on pripada šćakavskim govorima jugozapadnog istarskog dijalekta.

Šćakavizam je šćakavska / nećakavska osobina¹³.

1.5. Praslavenska se suglasnička skupina */*zgi/* i starohrvatska */zgǝj/* u mjesnom govoru Nove Vasi razvila u */žd/* (*moždeni* (= 'mozak').

⁹ V. M. Moguš, *Čakavsko narječje, Fonologija*, str. 59–60.

¹⁰ V. Isto, str. 83.

¹¹ Isto.

¹² D. Brozović je jugozapadni istarski dijalekt prema rezultatu jotacije praslavenske suglasničke skupine */*skʲ/* i starohrvatske */skǝj/* u */št/* nazvao šćakavsko-ćakavskim. (V. D. Brozović: *Jeziik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, JLZ "Miroslav Krleža", Zagreb, 1988., str. 88*). Jugozapadni istarski dijalekt pretežno je šćakavski, međutim, ponegdje prevladavaju i šćakavski primjeri, primjerice u dijelu Barbanštine. (V. L. Pliško: *Covor Barbanštine*, Filozofski fakultet Pula, Pula, 2000, str. 71–73). "Zna se da su i mnogi šćakavci zapadnoga podrijetla šćakavci, pa u tim jugozapadnim istarskim šćakavizmima može biti i šćakavskoga šćakavskoga utjecaja, na samo čakavskoga." (J. Lisac: *Nastanak i razvoj jugozapadnoga istarskog dijalekta*, Nova Istra, god. 8, sv. 24, br. 2, Pula, 2003., str. 197).

¹³ V. J. Lisac, isto.

U imenici *grojze* sačuvan je metatizirani refleks praslavenske suglasničke skupine /**zdj/* i starohrvatske /*zdǎj/* > /*jz/* (ča nosi *grojze*).

1.6. Prednji nazalni samoglasnik /*ɛ/* mogao se u čakavskom narječju reflektirati kao /*a/* iza palatala po formuli *j, č, ž + ɛ = ja, ča, ža*, i kao /*e/* u položaju iza nepalatalnih konsonanata.

U mjesnom govoru Nove Vasi sačuvana su oba refleksa. Prvi, /*ɛ/ u /a/*, zabilježen je u samo osnovi glagola (*jetī > jati*): *zajati, prijati, se prijalo*.

Drugi je refleks /*ɛ/ u /e/* zabilježen u mnogobrojnim primjerima: *meso, žedan, pet, deset, govedo, početi, ječmik, dvajset, deset, petnaest*.

1.7. Upitna i odnosna zamjenica za neživo (u značenju 'što') glasi *ča* < **čb* (upitna – *Ča delaš?, Ča je to? Ča ste, naprimer, delali? Ča su hlosti?*; odnosna – *sve ča ti srce želi; sve uno ča sada imamo; ono ča smo si kupili; za bilo ča; zato ča se sve to delalo ručno; ono meko ča je bilo uzgora; ono ča je ureslo lani; sve ča je danas; ono zeleno ča nosi grojze; je bilo malo unih ča su imali jenu liru*).

Neodređena zamjenica (u značenju 'ništa') glasi *niš* (*nič* < *ničǎ* < **ni+čb*): *Niš ne znan*.

Neodređena zamjenica (u značenju 'nešto') glasi *ništo* (*nič+to* < *ničǎ+to* < **ni+čb+to*): *Ništo bin ti reka*.

Upitna i odnosna zamjenica za značenje 'živo' glasi: *čigov, čigova, čigovo; ničigov, ničigova, ničigovo*, a tako i za neodređene zamjenice s ovom prefigirane: *svačigov, svačigova, svačigovo*.

1.8. Čakavska se tendencija jake vokalnosti očituje, osim u ostvaraju zamjenice *ča* (< *čǎ* < **čb*), i u drugim primjerima čakavskih nepreventivnih vokalizacija, u starojezičnom prijedlogu *va* (*vǎ* < **vb*) koji se javlja kao prefiks u složenicama: *Vazan, vazmeni, vajka*, u imenice *malin* (*mǎlinǎ* < **mǎlinb*) i njezinim izvedenicama *malinar*, u primjeru *maša* (*mǎša* < **mǎša*), *mašiti*, u prijedlogu *kadi/di* (*kǎdǎ* < **kǎdǎ*) i u instrumentalu zamjenice *ja - s namon* < *manon* < *mǎnon* < **mǎnojp*.

1.9. U govoru Nove Vasi zabilježeni su i primjeri koji pokazuju tendenciju k rasterećenju napetih rubnih zona sloga koje su :

- općejezične pojave, na početnom dijelu sloga: *tić, šenica* (posijati lihu *šenice*, pet hektari *šenice*; Svi su se borili da si učinu *šenice* koliko će jin rabit za živit).
- općečakavske na dočetnom dijelu sloga: *daž* (< *dažd*), *nidari*, (< *nig-dǎri*), *svudari* (< *svag-dǎri*), *jeno, jena, jene* (< *jed-no, jed-na, jed-ne*): *Vina jeno malo već...*; *Jenega* za par blaga, *jenega* za *jenega*, i to je bilo sve; *jena mala fešta*; bi pomogli *jeni* drugima; Da, jer to je bilo *jeno* delo.

M. Lončarić ispadanje d «u skupovima dn, dń, npr. jęna uz jędna, tię:ni uz tię: dni» bilježi i u «nekim govorima» kajkavskoga narječja¹⁴.

1.10. Fonem /j/ u Novoj Vasi zamijenjen je fonemom /j/: *jubav, judi, uje, zemja*, poli *škuje, daje* (= 'dalje'), u *košuji*, uzet *posteju*, pleteni od *konopja, mijar* punti. Takva je realizacija prema M. Mogušu općekavaska i «razlog joj je u činjenici da minimalnim slabljenjem artikulacije konsonant lj prelazi u j (...).»¹⁵ Međutim, zabilježene su i sporadične pojave kada se /j/ izgovara nesliveno [lj] + [j]: *ljudima*.

Recentna istraživanja štokavskih govora¹⁶ potvrđuju čestu promjenu sonanata /j/ u /j/ ili /j/, npr. u slavonskom dijalektu¹⁷, u zapadnom dijalektu¹⁸, ponegdje u istočnobosanskom dijalektu¹⁹, istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu, u govorima Vlaha u dvanaest sela južnoga Gradišća²⁰.

1.11. Preinake atipičnih inicijalnih suglasničkih skupina /tć/ (npr. *dđći > *tći*) i /ht/ (*hđtęti*) u pravu: /šč/ i /st/, evidentirane su u paradigmati imenice *šći* i u glagolskom pridjevu radnom glagola *stiti*: *stija, stila, stilo* (Dobra večer, *šći* moja; A, *šći* moja, je bila teška; si *stija* poj naprid).

1.12. Za čakavske je govore karakteristično da se sonant /v/ reducira kada se nađe «kao drugi član početne suglasničke skupine u slogu ispred sonanta /r/ unutar istoga ili susjednoga sloga»²¹ (npr. u imenice: *sraka*). Ta je jezična pojava, osim u čakavskih, jednako prisutna i u kajkavskih govora. Isto se odnosi i na slogotvorno /ǰ/. U mjesnom govoru Nove Vasi ograničenje distribucije fonema /v/ ispred slogotvornog /ǰ/ potvrđeno je u glagola: *strdnuti, črčati, srbiti*; u imenica: *četrtak, črčak*; u rednih brojeva: *četrti*; u pridjeva: *trd, trda, trdo*.

1.13. U jezične se značajke ovoga sustava može ubrojiti i zatvaranje predakcenatskoga kratkog vokala /o/ u /u/. Ta je jezična osobitost različito disperzirana u svim idiomima hrvatskoga jezika. U mjesnom govoru Nove Vasi ona nije sustavna. Interferiraju oblici s provedenom promjenom s onima koje ta promjena nije zahvatila:

/o/ > /u/ – *unî/onî, unâ/onâ, unô/onô, unêga/onêga, unîma/onîma, uvî/ovî, uvêga/ovêga, uvô/ovô* (*uni* put; sve *uno* ča sada imamo; *uni* bot su svi delali; *uno* zimsko doba; je bilo malo *unih; ud* kampanje), ali *od* trnja; *od* smeti; *od* svega; *ono* meko; na *određenu* dimbinu; *oprat* konobu.

¹⁴ M. Lončarić: *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 95.

¹⁵ V. M. Moguš: *Čakavsko narječje, Fonologija*, str. 90.

¹⁶ V. J. Lisac: *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.

¹⁷ U Bačinu: *jubit se*. Isto, str. 34.

¹⁸ Isto, str. 54. i 62.

¹⁹ U sarajevskih bošnjaka. V. Isto, str. 81.

²⁰ Isto, str. 137.

²¹ V. I. Lukežić: *Govori Klane i Studene*, str. 100–101.

1.14. Fonetska neutralizacija, prijelaz završnoga nastavačnog /m/ > /n/ pojava je koja karakterizira sve sustave duž jadranske obale i pripada tzv. adrijatizimima. Do zamjene /m/ u /n/ dolazi samo u gramatičkom morfemu kada ta pojava ne ugrožava značenje riječi (govorin, vidin, gledan, crnen, noven, svojen). Kada je /m/ na kraju osnove, ostaje neizmijenjeno (dim, kum, grm).

U mjesnom govoru Nove Vasi debilabijalizacija završnoga nastavačnog /m/ > /n/ zabilježena je u 1. l. jd. prezenta: iman, čujen, gren, znan, mislin; u obliku pomoćnog glagola biti za tvorbu kondicionala: bin poša; u l. jd. imenica: s klobukon, s kosiron, veza z bekon; nagrna z matikon; z brenton; z blagon, z gnojion od blaga; pod brenton; z badilon; u l. jd. zamjenica: s tobon, s namon, za njin; u l. jd. pridjeva: z bilin, z zelenin. Fonetska se neutralizacija provodi i u brojeva: sedan, osan (pole osan dan).

1.15. Afrikate /č/ i /ć/ u govoru Nove Vasi svedeni su na "srednje č"²²: največa, prolječe, več; jača, učinu, preveč, ručno.

1.16. U osobitosti novovaškoga idioma može se pribrojiti i disimilacija konsonantskih skupina /mn/ i /mñ/. U prvom slučaju dolazi do disimilacije prvoga člana skupa, kao sedamnaest > sedavnajst, a u drugom disimilira drugi član npr. dimnjak > dimljak.

1.17. Praslavenska se konsonantska skupina /čr/ očuvala uglavnom u govorima kajkavskoga i čakavskoga narječja. U Novoj Vasi ona se realizira jednako kao i u sjevernočakavskih govora – /čr/: črv, črivo, črčak, črno.

1.18. Starojezični prijedlog vð, koji je kontinuant praslavenskoga i prahrvatskoga prijedloga *vъ, u jugozapadnome istarskom dijalektu rezultirao je prijedlogom u. Ovakva je realizacija tipičnija za južni i veći dio središnjeg dijalekta čakavskoga narječja te za sve dijalekte štokavskoga narječja. Za sjevernočakavski i srednjočakavski²³ dijalekt karakterističan je oblik va, s punom vokalizacijom «slaba» poluglasa.

U mjesnom govoru Nove Vasi starojezični se prijedlog vð javlja kao u kada dolazi kao samostalan prijedlog u (u hižu, u boški, u bačvu, u uno vrime, u trdo, u borši, poj u kampanju, trgat u njih, u brenti, u brenticu) te u prefikslnim složenicama (unuka, unuk, udovica, udovac, ustati, učinu – 3. l. prezenta, usadit loze, uzgora).

Lik va zabilježen je tek u nekoliko leksema – vajak: je bija vajka siromah, vajak si gleda tamo..., Vazan, vazmeni. Reducirano prefikslna *vъ > vð > - Ø (što je najčešći sjevernočakavski refleks) u mjesnom govoru Nove Vasi zabilježeno je u primjerima: srid, zgojena.

²² Milan Moguš ovako opisuje "srednje č": "Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa vrh jezika vrlo slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko č) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za č)." (V. Čakavsko narječje, Fonologija, str. 65).

²³ Starojezični prijedlog *vъ > vð > va kao prefiks složenica (vavik, Vazam, vazmeni, važgat ...) u srednjočakavskim govorima potvrđuju istraživanja I. Lukežić i M. Turk (V. Lukežić, I.: Govori Klane i Studene, str. 26; Lukežić, I. i M. Turk: Govori otoka Krka, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 78).

2. Morfonološke osobitosti

2.1. Finalno slogovno // u govoru Nove Vasi reducirano je na završetku unutrašnjeg sloga u imenica: *koci, doci*. Na završetku osnove u imeničkih riječi tipa *kotal, vrtal* (kada se ispred // nalazi vokal /a/), finalno se // kontrahira s prethodnim /a/ te postaje i ostaje dugo /ā/: *kotā, vrtā*. Jednako je tako i u jednini glagolskih pridjeva radnih muškoga roda: *držā (> držal), imā (> imal)*. U slučaju kada je ispred završnoga /a/ koji drugi vokal, između tih se dvaju vokala razvija sekundarno j: *čuja, zgubija, vidija, je pazija, učinija, je primija, je bija siromah, je platija cipara, bi mu cipija, san hodija, je bija*.

2.2. Prijevojni oblici s likom /e/ u osnovama glagola *krasti/kresti* i *rasti/resti* tipični su za govore južnih provenijencija. U mjesnom govoru Nove Vasi prevladava prijevoini lik s /e/ u korijenskome morfemu glagola *kresti* i *resti* te u njihovih oblika: *ukresti, ukrela, ukreja, uresla, zaresla, prireslo, naresti, nareslo, sresli (ureste divlji; kad bi divlji uresa; bi ti loze uresle; ča je ureslo lani)*. Ovakav je prijevoini lik i u imenice *rebac* ('vrabac').

2.3. Upitna i odnosna zamjenica za značenje 'živo' *koji, koja, koje* ima kontrahirani oblik: jd. – *ki, ka, ko* (**k*yi > *kii* > *ki*, **ka*+ 'a, **ko*+ 'e); mn. – *ki, ke, ka*: *Ki je bija bogatiji, ki je ima šoldi; ki je ima kakovu liru; ljudi ki su to delali, ka je imala želju, Ko dite?*

Ovakav je oblik karakterističan za jugozapadne istarske, za sjevernočakavske te djelomice srednočakavske govore.

2.4. Present osnove glagola **gresti* < (**gręd-ti* > *gręsti*) ('ići') u jugozapadnim istarskim govorima zabilježili su svi njegovi istraživači. Ova je pojava karakteristična i za sjevernočakavske govore, za govore sjeverozapadnoga čakavskog areala²⁴; zabilježena je i u srednočakavskih, južnočakavskih i staroštokavskih govora. U idiomu Nove Vasi javlja se s okrnjenom i neokrnjenom osnovom *gred-/gre-* i glasi: *gren, greš, gre, gremo, grete, gredu (gremo renovirat, gren u školu)*.

2.5. Osnova praslavenskoga glagola **idti* u infinitivu glagola dolazi s konsonantskom skupinom –*jt*: *ubajti, najti, dojt, pojti* (što je svojstvenije južnočakavskim govorima) *pojt* u ples, ne more nanka *pojt*, a u prezentu –*jd-*: *dojde, najde, obajde, izajde, ujde, pojde* (što je općečakavska pojava).

2.6. Odras praslavenske skupine /**vьsьb/* u osnovi neodređene zamjenice kao /*sv/* zabilježen je u primjerima: *svi, svaki, svejeno, svu, svega, svačemu, svih, sva, sve* (su *svi* delali; *Svi* su se borili; *Svi* se ne bi prijali; ni *svih* tih; ča ste *sve* delali; *sve* uno ča sada imamo; A *sve* je bilo teško; *kose* i *sve*; od *svega, svega* pomalon).

²⁴ I. Lukežić present osnove glagola **gresti* potvrđuje u mjesnom govoru Klane i Studene te "starosjedilačkim ekavskim govorima Kastavščine i ikavsko-ekavskim govorima Grobinščine". (V. Lukežić, I.: *Govori Klane i Studene*, str. 109).

Ovakva je realizacija tipična za dijalekte južne provenijencije, za dio središnjega dijalekta čakavskoga narječja te za sve štokavske dijalekte.

2.7. U prilogu opet u Novoj se Vasi ne ostvaruje protetsko *j* kao u nekih jugozapadnih istarskih govora (*opet zakrgati* i *saditi loze*; drugo lito *opet*; *opet* bi se na to ciplilo; *bi se razneslo opet*; *veživat opet do noći* .

2.8. Oblici pokaznih zamjenica u govoru Nove Vasi bez sekundarnog su naveska: za zamjenicu *taj* rabi se oblik *ti, ovaj – uvi/ovi, onaj – uni/oni* (*ti banak, ti gnoj*). Oblik zamjenice *taj* kao *ti* karakterističan je za južnočakavske govore.

2.9. U prezentskoj osnovi glagol *moći*, koji dolazi od osnove praslavenskog glagola **mogti*, javlja se s rotacizmom / intervokalno /ž/ > /r/: *moren, moreš, more, moremo, morete, moru* (da *moreš* sadit loze). Rotacizam je zajednička crta čakavskoga i kajkavskoga narječja, kao i mnogih štokavskih organskih idioma.

2.10. U govoru Nove Vasi provodi se analoška palatalizacija što je vidljivo iz zabilježenih primjera u 3. licu pl. prezenta glagola: *reću, viću, siću, miću*, te u obliku imperativa: *Reći / Rečite mi. Speći pincu!*

2.11. Sibilarizacija je dokinuta kao morfonološka kategorija u imenica: *svidoki, junaki, rogi, u luki*.

2.12. Zanijekani oblici prezenta glagola '*imati*'²⁵ u mjesnom govoru Nove Vasi imaju sjevernočakavski odraz i glase: *niman, nimaš, nima, nimamo, nimate, nimaju* (*Niman* vrimena). U južnočakavskih govora, primjerice u Dračevici na otoku Braču, ovjeren je oblik *nimon, nimaš, nimo, nimomo, nimote, nimodu*²⁶ (*Danas nimomo ol tega ništa.*²⁷).

Zanijekani oblici prezenta glagola '*biti*' glase: *nisan, nisi, ni, nismo, niste, nisu* (*ni* bilo dela, *ni* bilo traktori, *ni* bilo u uno vrime, *ni* bilo preveč). Realizacija zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola '*biti*' okrnjena sloga – *nis*, osobitost je sjevernočakavskih i kajkavskih govora, a neokrnjeni oblik *nisan*, koji je zabilježen u govoru Nove Vasi, južnočakavskih, srednjočakavskih i štokavskih govora.

2.13. Infinitiv glagola ima neokrnjeni nastavak *-ti* (*rivati, čistiti, nositi, sumporati, špricati, posijati*), međutim nesustavno se (čak i u istoj rečenici) javljaju i oblici s okrnjenim nastavkom *-t* (Gornji dio se *skinut, stati* samo u *košuji*; Ali si si mora *uzet sve, i posteju, i tarinu, i žlice, i sve to da imaš za isti*; Bi se počelo lipo u rano proljeće ili još po zimi *rizat i čistiti, nositi van* (...).

²⁵ Zanijekani oblici prezenta glagola *imet* nastali su kada je prevladala artikulacija "drugoga samoglasnika dvovokalne sekvencije koja podliježe stezanju (*ne+imaš > neimaš > nimaš*)" (V. Lukežić, l.: *Govori Klane i Studene*, str. 101). Mogućnosti su stezanja na prvi vokal (*nemaš*) i na drugi (*nimaš*). Stezanje na prvi vokal, karakteristično je za srednjočakavske, južnočakavske i štokavske govore, a stezanje na drugi vokal osobitost je sjevernočakavskih govora.

²⁶ V. M. Hraste, P. Šimunović, R. Olesch: *Čakavisch-deutsch Lexikon*, Böhlau, Köln, Wien, 1979., str. 666.

²⁷ V. P. Šimunović, R. Olesch: *Čakavisch-deutsch Lexikon, III, Čakavische texte*, Böhlau, Köln, Wien, 1983., str. 5.

2.14. Kondicional glagola *biti* glasi: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi* (*bi* prodali, *bimo* donili, *biš* pija), kao što je to u svim čakavskim dijalektima.

3. Zaključak

Prema recentnim dijalekatskim kartama (M. Hraste, P. Šimunovića, D. Brozovića), mjesni govor porečke Nove Vasi pripada jugozapadnome istarskom ili štakavsko-čakavskom dijalektu.

Jugozapadni istarski dijalekt je ikavski štakavsko-čakavski postmigracijski dijalekt složene strukture, u kojoj su glavnim jezičnim slojem značajke ikavske štokavštine iz makarskog zaleđa, ali su uključene i značajke čakavaca šibensko-zadarskoga područja, kojim su ti štokavci prošli na putu do Istre. U tom su idiomu zastupljene, u većem ili manjem broju, i jezične značajke starosjedilačkih čakavaca ekavaca.

Analiza ogleđa govora i primjera prikupljenih terenskim istraživanjem Upitnikom za istraživanje jugozapadnih istarskih govora, pokazala je višeslojnu strukturiranost mjesnoga govora Nove Vasi.

U mjesnom govoru Nove Vasi nejednakim intenzitetom interferiraju općečakavske jezične osobitosti s osobitostima štakavsko-štokavskih govora, s osobitostima sjevernočakavskog, srednjočakavskog, južnočakavskog te jugozapadnog istarskog dijalekta.

LITERATURA

1. BROZOVIĆ, Dalibor i Pavle IVIĆ: *Jeziik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1988.
2. HRASTE, Mate: *O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj*, *Filologija*, sv. 1, Zagreb, 1957., str. 59–74.
3. HRASTE, Mate: *Govori jugozapadne Istre*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1964., str. 5–36.
4. HRASTE, Mate: *Ikavski govori sjeverozapadne Istre*, *Filologija*, 5, Zagreb, 1967., str. 61–74.
5. HRASTE, Mate, ŠIMUNOVIĆ, Petar, OLESCH, Reinhold: *Čakavisoh-deutsches Lexikon*, Köln, Wien, Böhlau, 1979.
6. LISAC, Josip: *Nastanak i razvoj jugozapadnoga istarskog dijalekta*, Nova Istra, god. 8, sv. 24, br. 2, Pula, 2003., str. 195–198.
7. LISAC, Josip: *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
8. LONČARIĆ, Mijo: *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

9. LUKEŽIĆ, Iva: *Jezična struktura u Balotinim pjesmama*, Susreti na dragom kamenu 1988, Pula, 1988., str. 249–270.
10. LUKEŽIĆ, Iva: *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.
11. LUKEŽIĆ, Iva: *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998.
12. LUKEŽIĆ, Iva: *Štokavsko narječje (Nacrt sveučilišnih predavanja)*, Radovi Zavoda za filologiju, 32, Zagreb, 1998., str. 117–135.
13. LUKEŽIĆ, Iva i TURK, Marija: *Govori otoka Krka*, Libellus, Crikvenica, 1998.
14. MAŁECKI, Mieczysław, *Przegląd słowiańskich gwar Istriji*, Polska akademja umjętności, Krakow, 1930.
15. MAŁECKI, Mieczysław: *Slavenski govori u Istri*, Jadranski kalendar, Izdanje konzorcija lista Istra, Zagreb, 1935., str. 23–27.
16. MAŁECKI, Mieczysław: *Slavenski govori u Istri*, HFL, Rijeka, 2002.
17. MOGUŠ, Milan: *Čakavsko narječje, Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
18. Pliško, Lina: *Govor Barbanštine*, Filozofski fakultet Pula, Pula, 2000.
19. RIBARIĆ, Josip: *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, Srpski dijalektološki zbornik 9, Beograd, 1940., str. 1–207.
20. ŠIMUNOVIĆ, Petar: *Mozaik istarskih govora*, Istra, god. 23, 3–4, Istarska naklada, Pula, 1985., str. 66–72.
21. ŠIMUNOVIĆ, Petar, OLESCH, Reinhold: *Čakavisch-deutsch Lexikon, III, Čakavische texte*, Böhlau, Köln, Wien, 1983.

RIASSUNTO

Lina Pliško

LA PARLATA LOCALE DI VILLA NOVA (NOVA VAS) – CONTRIBUTO ALLA CONOSCENZA DEGLI IDIOMI CIACAVI DELL'AREA PARENTINA

Secondo le più recenti carte dialettali, la parlata locale di Villa Nova (Nova Vas) appartiene al dialetto stocavo-ciacavo o sud occidentale dell'Istria. L'analisi del materiale linguistico ha confermato la struttura pluridimensionale di questo idioma, quale caratteristica delle parlate importate di provenienza meridionale. In esso, infatti, interferiscono nella stessa misura le caratteristiche generali della lingua ciacava con quelle stocavo-ciacave insieme alle specificità dei dialetti appartenenti al nord-ciacavo, centro-ciacavo, sud-ciacavo e al dialetto sudoccidentale dell'Istria.

Parole chiavi: area Parentina, Villa Nova (Nova Vas), parlate istriane sudoccidentali, dialetto stocavo-ciacavo, fonologia, morfonologia